

Uppföljning av förbudet mot uppbundna djur och undantaget för små besättningar

Bakgrund

Det har funnits mycket oro kring vilka effekter förbudet mot uppbundna djur och kravet på rastning kommer att få, exempelvis att det påskyndar utslagningen av små mjölkgårdar. KRAVs förhoppning är att regeln ska leda till ökad djurvälstånd för nötkreatur i KRAV-certifierad produktion. Eftersom man ser ett behov av att följa upp vad regeln lett till, gjordes följande uppdrag.

Beskrivning av uppdraget

En webbenkät skickades ut till lantbrukare som hade KRAV-certifierade mjölk- eller dikor 2013, och som KRAV hade e-postadresser till. Enkäten riktade sig till dem som fick dispens för att ha uppbundna djur senast till och med 2013-12-31. Enkätfrågorna formulerades i samråd med KRAV.

Enkäten skickades ut till totalt 1060 mail-adresser. Enkäten delades upp i två block, dels med frågor till alla producenter som tidigare haft dispens för att ha uppbundna djur och till de som har uppbundna djur i KRAV-certifiering idag. Detta gjorde att svarsfrekvensen blev olika på de olika frågorna, med färre antal svar för frågorna som riktades till de som idag har uppbundna djur i KRAV-certifiering. För att se om det fanns skillnader i svaren mellan lantbrukare med dikor och mjölkkor gjordes även en jämförelse mellan dessa.

Resultaten i rapporten presenteras därför dels som:

- Andelen (%) av totala antalet enkätsvar
- Andelen (%) av antalet svar per fråga (baserat på svarsfrekvensen för respektive fråga)
- Andelen (%) svar från dikor respektive mjölkkor för respektive fråga

Resultat

Totalt antal personer som svarade på enkäten var 159 stycken, vilket motsvarar en svarsfrekvens på 15 %. Detta ansågs vara tillräckligt underlag för att kunna dra slutsatser från studien.

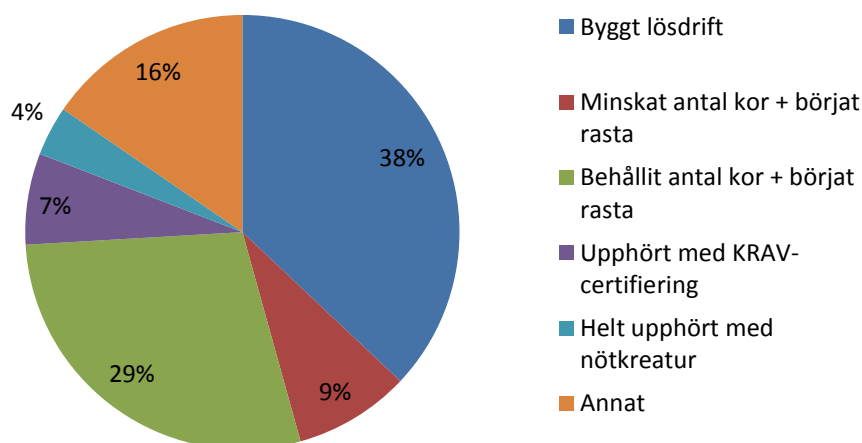
Frågor till de som tidigare haft dispens för att ha uppbundna djur:

Andelen diko- och mjölkbesättningar

Av de som svarade på enkäten hade 53 % mjölkkor och 42 % dikor (resterande 5 % svarade inte).

Vad har förbudet mot uppbundna djur medfört?

Förbudet mot uppbundna djur har i de allra flesta fall lett till att man byggt lösdrift (38 %). Näst efter det angav man att man behållit samma antal djur och börjat rasta dem (29 %), medan 9 % av de som svarat på enkäten hade behövt minska ner antalet djur och börjat rasta. För vissa har förbudet medfört att man upphört med sin KRAV-certifiering (7 %) eller helt med nötkreatur (4 %). Av de 16 % som angett att förbudet medfört andra saker, svarade 19 stycken att det inte medfört något eftersom man inte hade uppbundna djur alls. Resterade 6 svar var relaterade till att det kräver mer tid och resurser eller att det inneburit andra problem.

Figur 1. Andel (%) av alla enkätsvar om vad förbudet mot uppbundna djur har medfört.

Det var en klart större andel av dikobesättningarna som angav att de byggt lösdrift (71 % jämfört med 47 % av mjölkbesättningarna). Däremot svarade 74 % av mjölkbesättningarna att de behållit samma antal kor och börjat rasta, jämfört med 12 % för de som har dikor.

Är förbudet mot uppbundna djur bra?

Drygt hälften av de som svarat på enkäten tycker att förbudet mot uppbundna djur är bra för djurvälståndet och för människors förtroende för KRAV-märket. Det var 42 respektive 38 % som anser att förbudet inte är bra för djurvälståndet och förtroendet för KRAV-märket.

Tycker du förbudet mot uppbundna djur är bra för djurvälståndet?

Ja: 53 %

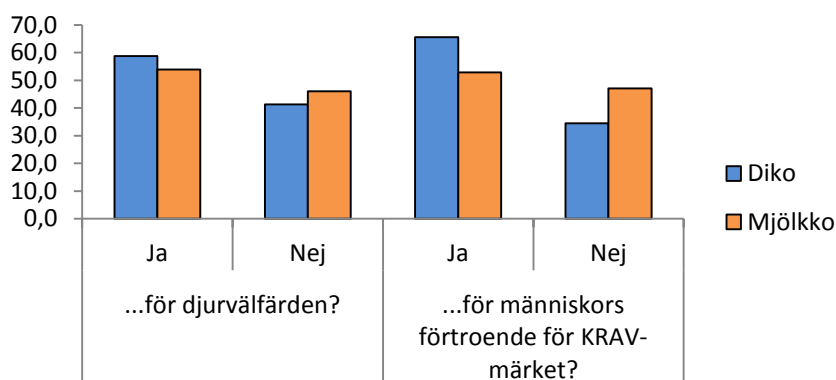
Nej: 42 %

- *Tycker du förbudet mot uppbundna djur är bra för människors förtroende för KRAV-märket?*

Ja: 53 %

Nej: 38 %

Ingen större skillnad förekom mellan diko- och mjölkbesättningarna, men en något större andel av dikobesättningarna ansåg att förbudet är bra för djurväl-färden och människors förtroende för KRAV-märket.

Figur 2. Andel (%) svar från diko- respektive mjölkbesättningar på frågan om förbudet mot uppbundna djur är bra för djurväl-färden och människors förtroende för KRAV-märket.

Frågor till de som idag har uppbundna djur i KRAV-certifiering

Runt hälften av de som svarat på enkäten fortsatte svara även på de frågorna som riktade sig till de som idag har uppbundna djur i KRAV-certifiering.

Har rastningen fungerat så bra att man kommer att fortsätta rasta även nästa vinter?

(svarsfrekvens: 50 % av totala antalet enkätsvar)

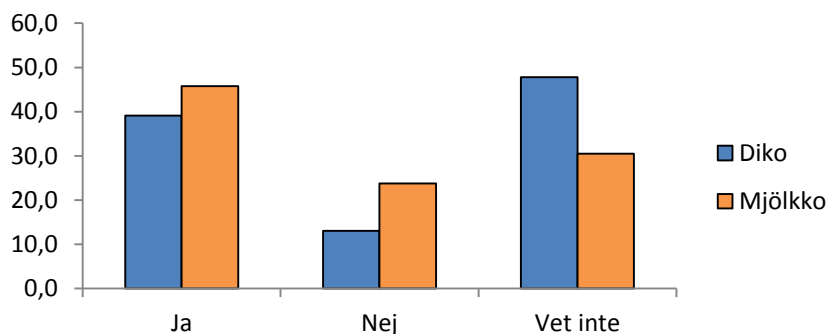
Av de 50 % som svarade på frågan om rastningen fungerat så bra att de kommer att fortsätta rasta korna även nästa vinter framgår att flertalet anser att det fungerar och att man kommer fortsätta rasta:

Ja: 44 %

Nej: 21 %

Vet inte: 35 %

Den största skillnaden mellan diko- och mjölkbesättningarna fanns i svarsalternativen "Nej" och "Vet inte" med en större andel mjölkbesättningar som svarat nej på frågan, medan fler dikobesättningar inte visste.

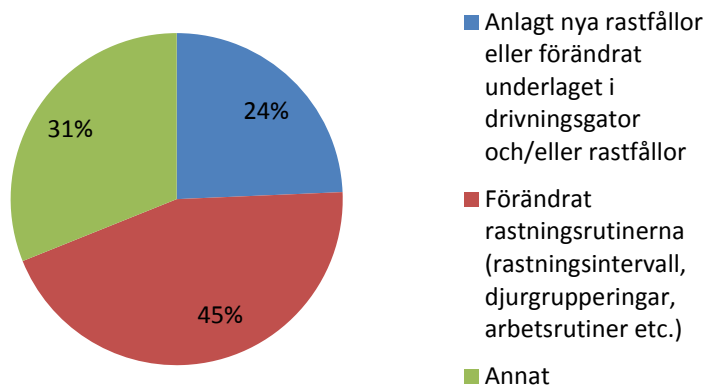
Figur 3. Andel (%) svar från diko- respektive mjölkbesättningar på frågan om rastningen fungerat så bra att de kommer att fortsätta rasta korna även nästa vinter.

Vilka åtgärder har behövt vidtas för att rastningen ska fungera?

(svarsfrekvens: 47 % av totala antalet svar för enkäten)

Av de 47 % som svarat på frågan svarade 45 % att de förändrat rastningsrutinerna (rastningsintervall, djurgrupperingar, arbetsrutiner etc.), 24 % att de anlagt nya rastfällor eller förändrat underlaget i drivningsgator och/eller rastfällor, medan 31 % angav andra åtgärder.

De svar som angavs i kategorin "Annat" var 'inga åtgärder' (5 st), 'ombyggnationer' (4 st), 'mer arbetstid/ändrade rutiner' (6 st), 'inte rastat alls' (3 st), 'minskat djuranalet' (1 st) och 'slutat helt' (1 st).

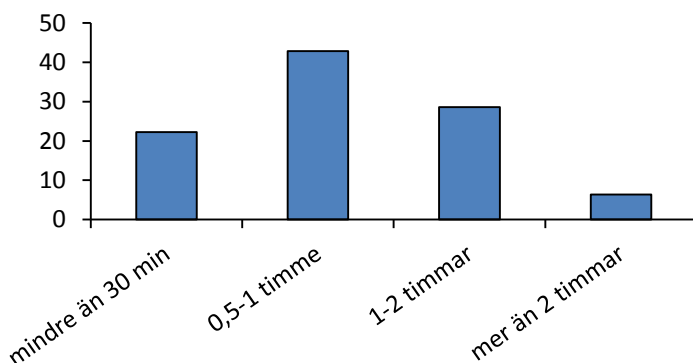
Figur 4. Andel (%) av svaren på frågan om vilka åtgärder man behövt vidta för att få rastningen att fungera.

En större andel av mjölkbesättningarna angav att de varit tvungna att ändra rastningsrutinerna för att få rastningen att fungera (50 % jämfört med 28 % av dikobesättningarna). Förhållandet var det omvända med större andel svar från dikobesättningar än mjölkbesättningar att man vidtagit andra åtgärder (50 % jämfört med 24 % för mjölkkor).

Hur mycket arbetstid tar rastningen per rastningstillfälle, utöver tiden för själva utevistelsen?

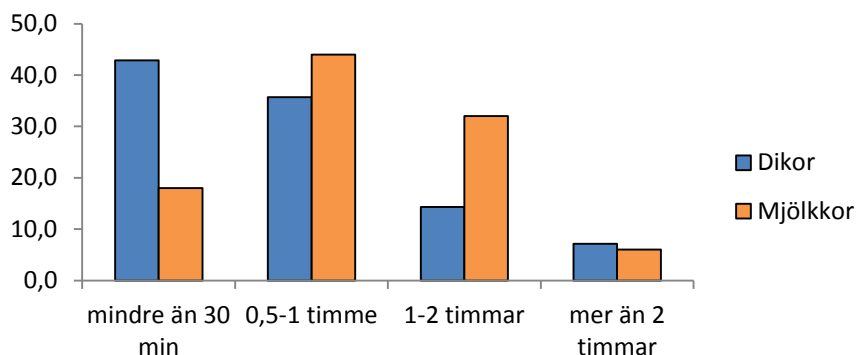
(svarsfrekvens: 40 % av totala antalet svar för enkäten)

Av de som svarade ansåg 43 % att de lägger mellan 0,5-1 timme på rastningen utöver själva utevistelsen. 29 % ansåg att det tar mellan 1-2 timmar extra, 22 % uppgav att det tar mindre än 30 minuter, medan det för 6 % tar mer än 2 timmar.

Figur 5. Andel (%) av svaren på frågan om hur mycket arbetstid man uppskattar att rastningen i snitt tar per rastningstillfälle, utöver tiden för själva utevistelsen.

På den här frågan skiljde det sig mycket mellan diko- och mjölkbesättningarna. Fler av de som har dikor lade i snitt mindre arbetstid (mindre än 30 minuter) på rastningen utöver själva utevistelsen, medan en större andel av de som har mjölkkor uppskattade att arbetstiden utöver utevistelsen ligger mellan 0,5-1 och 1-2 timmar.

Figur 6. Andel (%) svar från diko- respektive mjölkbesättningar på frågan om hur mycket arbetstid man uppskattar att rastningen tar, utöver själva utevistelsen.

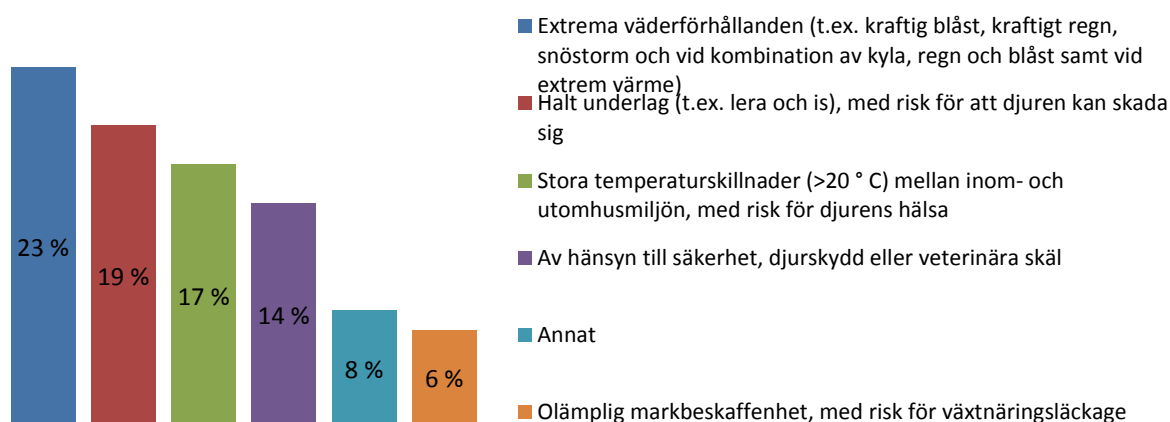
Hur har korna rastats i praktiken?

(svarsfrekvens: 38 % av totala antalet svar för enkäten)

Av de som svarat på frågan angav mer än hälften (61 %) att de rastar minst 2 gånger per vecka, 21 % rastar ca 1 gång per vecka i snitt och 13 % rastar mindre än 1 gång per vecka i snitt. Det var inga stora skillnader mellan de som har dikor och mjölkkor, men en något större andel av de som har dikor angav att de rastar mindre än 1 gång per vecka (21 % av dikobesättningarna jämfört med 10 % av mjölkbesättningarna).

När du inte rastat korna två gånger per vecka, vilka skäl har funnits för det?

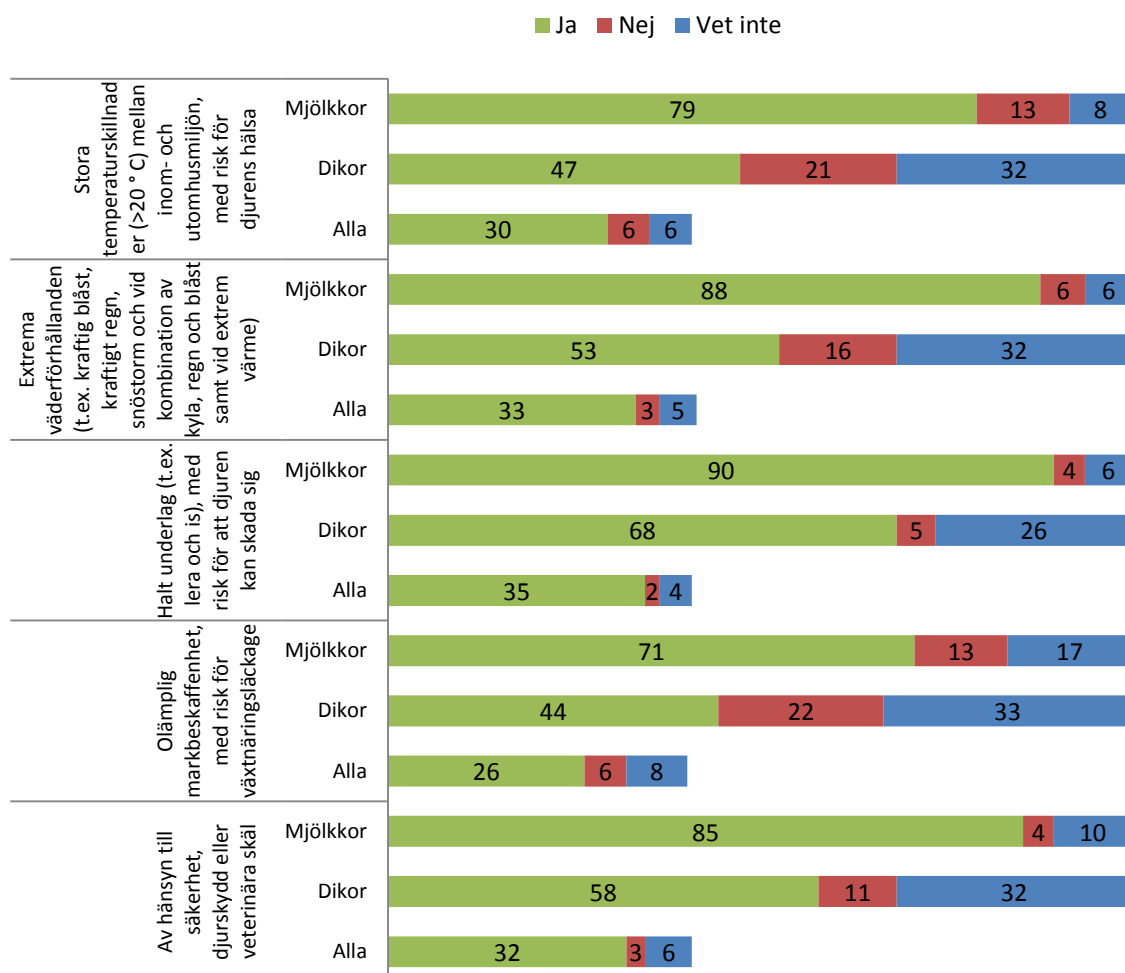
De skäl som angavs när man inte rastat korna två gånger per vecka visas i figur 7. Det vanligaste skälet var extrema väderförhållanden. Den största skillnaden mellan diko- och mjölkbesättningarna var att stora temperaturskillnader angavs som anledning i högre utsträckning hos de som har mjölkkor.

Figur 7. Andel (%) av alla enkätsvar om vilka skäl som funnits när man inte har rastat korna två gånger per vecka.

Är de skäl att inte rasta två gånger per vecka som anges i Nationella Riktlinjer för ekologisk produktion lämpliga?

Majoriteten av alla som svarade på enkäten ansåg att de skäl att inte rasta två gånger per vecka, som anges i Nationella Riktlinjer för ekologisk produktion, är lämpliga. Det var generellt en större andel av dikobesättningarna som inte tyckte att skälen var lämpliga eller att man inte visste om skälen var lämpliga.

Figur 8. Andel (%) av alla enkätsvar, andel (%) av dikobesättningarna och andel (%) av mjölkkobesättningarna om skälen att inte rasta två gånger per vecka (som anges i Nationella Riktlinjer) är lämpliga.

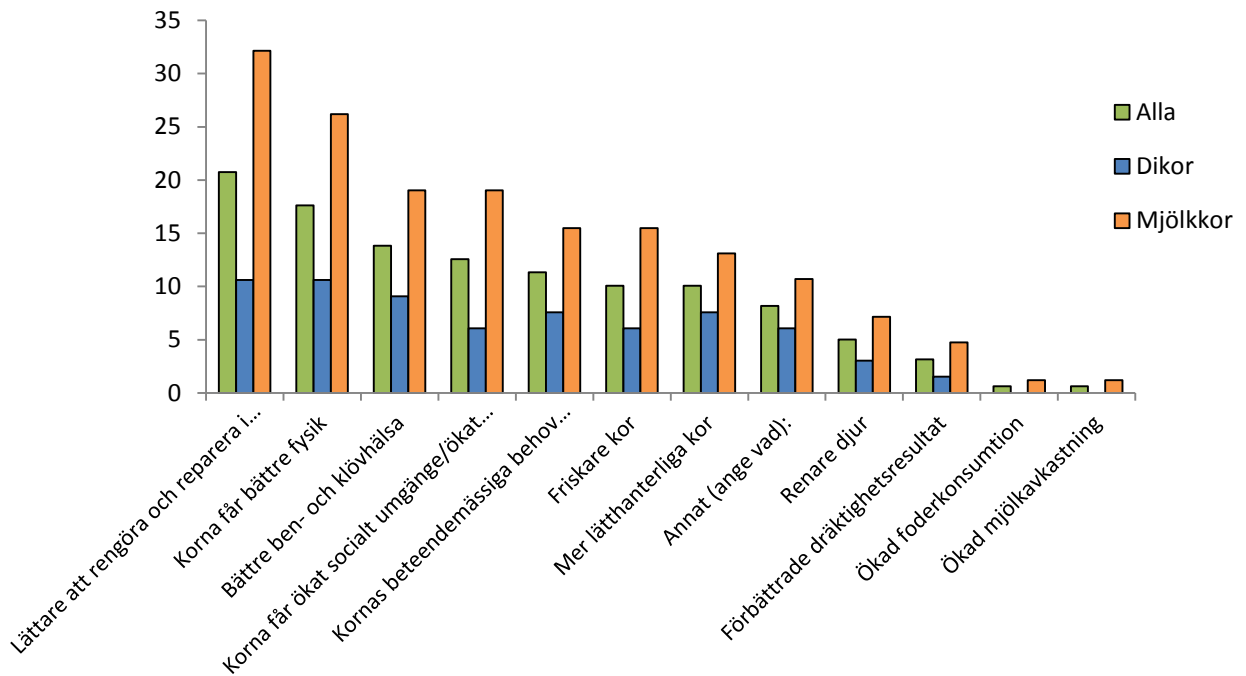
Vilka fördelar ser du med rastningen?

De som svarade på enkäten uppgav att den främsta fördelen med rastningen var att det är lättare att rengöra och reparera i ladugården (21 %). Detta följdes av att korna får bättre fysik (18 %), bättre ben- och klövhälsa (14 %), ökat socialt umgänge/välbefinnande (13 %), att deras beteendemässiga behov tillgodoses (11 %) samt friskare och mer lätthanterliga kor (10 % vardera).

En lägre svarsfrekvens sågs för kategorin renare djur (5 %) och de produktionsrelaterade kategorierna förbättrat dräktighetsresultat, ökad mjölkavkastning och ökad foderkonsumtion (mindre än 5 % för alla).

Av de åtta procent som svarade under kategorin "Annat", var det endast sex svar som relaterade till frågan om fördelar med rastningen. De svar som angavs var att det blev en lättare övergång till

betet, lättare vid betessläpp, att kalvarna vänjer sig vid att kon går lös och inte blir så rädda senare vid utsläpp, att korna tycker det är kul ett tag, att det är lättare att se brunster och att man fick gott samvete.

Figur 9. Andel (%) av alla enkätsvar, andel (%) av dikobesättningarna och andel (%) av mjölkobesättningarna om vilka fördelar man ser med rastningen.

Sammanfattning

- Förbudet mot uppbundna djur har i de allra flesta fall inneburit att man byggt lösdrift eller börjat rasta sina kor (men behållit samma antal kor i besättningen). En större andel av dikobesättningarna har byggt lösdrift, medan fler av mjölkobesättningarna börjat rasta sina kor. Förhållandevis få har minskat antalet kor och börjat rasta, upphört med KRAV-certifieringen eller helt upphört med nötkreatur (färre än 10 % för respektive kategori) till följd av förbudet.
- Drygt hälften av de svarande tycker att förbudet är bra för djurvälståndet och för människors förtroende för KRAV-märket. Dock anser 42 % att förbudet inte är bra för djurvälståndet och 38 % tycker att förbudet inte är bra för människors förtroende för KRAV-märket.
- Omkring hälften av de som svarat på enkäten har idag uppbundna djur i KRAV-certifiering. Av dessa ansåg 44 % att rastningen fungerat så bra att man kommer att fortsätta rasta även nästa vinter. En större andel av mjölkobesättningarna (jämfört med dikobesättningarna) angav att de inte tänker fortsätta rasta, medan en större andel av dikobesättningarna inte visste hur de skulle göra.
- Drygt 60 % av de svarande angav att de rastar enligt förordningskravet, minst 2 gånger per vecka, 21 % rastar ca 1 gång och 13 % rastar mindre än 1 gång per vecka. En högre andel av dikobesättningarna (21 %) angav att man rastar mindre än 1 gång per vecka jämfört med 10 % av mjölkobesättningarna.
- Den vanligaste åtgärden man behövt vidta för att få rastningen att fungera, var att förändra rastningsrutinerna (rastningsintervall, djurgrupperingar, arbetsrutiner etc.), vilket gjorts av 45 % av de som svarat på frågan. Det var en klart större andel av mjölkobesättningarna som angav förändrade rastningsrutiner som åtgärd för att få rastningen att fungera än dikobesättningarna (50 % jämfört med 24 %). Nästan 1/4 angav att de istället anlagt nya rastfällor eller förändrat underlaget i drivningsgator och/eller rastfällor, som åtgärd för att få rastningen att fungera.
- De främsta fördelarna med rastningen var att det är lättare att rengöra och reparera i ladugården (21 %) följt av att korna får bättre fysik (18 %), bättre ben- och klövhälsa (14 %), ökat socialt umgänge/välbefinnande (13 %), att deras beteendemässiga behov tillgodoses (11 %) samt friskare och mer lätthanterliga kor (10 % vardera). Färre än 5 % angav de produktionsrelaterade kategorierna (förbättrat dräktighetsresultat, ökad mjölkavkastning och ökad foderkonsumtion) som fördelar med rastningen.
- Rastningen innebär mer arbetstid (utöver själva utevistelsen). 43 % av de som svarat angav att det tar i snitt mellan 0,5-1 timme extra. Besättningar med dikor lade i högre utsträckning mindre arbetstid (mindre än 30 minuter) på rastningen utöver själva utevistelsen, medan en större andel av de som har mjölkkor uppskattar att arbetstiden kräver mellan 0,5-1 och 1-2 timmar extra.
- Den vanligaste anledningen till varför man inte rastat korna två gånger per vecka var extrema väderförhållanden följt av halt underlag och stora temperaturskillnader mellan inom- och utomhusmiljön. Stora temperaturskillnader angavs som anledning i högre utsträckning hos de som har mjölkkor jämfört med de som har dikor. Majoriteten ansåg att de skäl att inte rasta två gånger per vecka som anges i Nationella Riktlinjer för ekologisk produktion är lämpliga. Det var generellt en större andel av dikobesättningarna som inte tyckte att skälen var lämpliga eller att man inte visste om de var lämpliga.

Slutsatser

Att djur ska kunna röra sig fritt och få vistas ute är grundförutsättningar i KRAV-certifierad djurhållning, dock får det inte ske på bekostnad av djurhälsan eller att marken tar skada. I små besättningar får man hålla djur uppbundna, förutsatt att de rastas utomhus minst 2 gånger per vecka. För att rastningen ska tjäna sitt syfte och inte bli en betungande arbetsbörda är det viktigt att hitta anpassade, väl fungerande åtgärder och rutiner.

Många konsumenter värderar begreppet ”bra för djuren” högt när de associerar till KRAV-märket¹. Om förbudet mot uppbundna djur och rastningskraven innebär försämrad djurhälsa/djurvälfärd, påverkas sannolikt människors förtroende för KRAV-märket också negativt. Över hälften av de som svarat på enkäten tycker att förbudet mot uppbundna djur är bra, både för djurvälståndet och för människors förtroende för KRAV-märket, men förhållandevis många anser att förbudet inte är bra för djurvälståndet. Detta avspeglar sig i att man anser att förbudet inte heller är bra för människors förtroende för KRAV-märket.

Flera producenter har haft möjlighet att bygga lösdrift när dispensen för att hålla uppbundna djur försvann, vilket är positivt. Många har dock inte kunnat göra det, troligen på grund av begränsade investeringsmöjligheter. De mindre besättningar som fortsatt att hålla uppbundna djur har antingen behövt förändra sina rutiner kring rastningen, anlägga nya rastfällor eller förändrat underlaget i drivgångar och/eller rastfällor för att få rastningen att fungera.

Det finns flera fördelar med rastningen som är viktigt att ta i beaktning. Förutom att korna får bättre fysik, bättre ben- och klövhälsa, blir friskare, får ökat socialt umgänge/välbefinnande och att deras beteendemässiga behov tillgodoses, angav flertalet att arbetet med att rengöra och reparera i ladugården underlättades. Men för att systemet ska bli hållbart med avseende på djurvälstånd, arbetsbelastning och lönsamhet, krävs att man hittar lösningar anpassade efter de specifika gårdsförutsättningarna. Detta ställer höga krav på lantbrukarna själva och att det finns information och rådgivning att tillgå. Branschorganisationer och husdjursrådgivare har ett stort ansvar att stötta varje enskild lantbrukare med förslag till åtgärder och lösningar kring t.ex. rastningsintervall, djurgrupperingar, arbetsrutiner, byggnationer och lämpliga underlag i drivgångar och rastfällor, så väl som med ekonomisk rådgivning.

Drygt 60 % av de som rastar, följer förordningskravet på att rasta minst två gånger per vecka. Många anser också att rastningen fungerat så väl att man kommer att fortsätta rasta även nästa vinter. Rastningen ska inte innebära en risk för djurens hälsa och det finns ibland skäl till att inte rasta. Extrema väderförhållanden, vilket angavs vara den vanligaste anledningen till att man inte rastat, kan vi inte påverka. Däremot kan halt underlag och stora temperaturskillnader mellan inom- och utomhusmiljön åtgärdas. De som är tveksamma till att fortsätta rasta, bör få hjälp att identifiera de kritiska punkterna, dvs. vad det är som inte fungerat bra, och genom stöd och rådgivning försöka hitta lösningar till dessa problem. Ur ett förtroendeperspektiv och med tanke på de fördelar rastningen kan innebära för djuren, är det viktigt att lantbrukare med uppbundna djur uppfyller kraven på rastning.

Berörda lantbrukare bör få ta del av dessa resultat. Man bör informera myndigheter, branschorganisationer och husdjursrådgivare inom ekologisk produktion, och efterfråga vilka satsningar som görs i form av rådgivning och förslag till åtgärder och praktiska lösningar. Forskningen kan till viss del involveras genom att belysa behovet av anpassade lösningar för t.ex. byggnationer och underlag i drivgångar och rastfällor. Det är också bra om resultaten kommuniceras mer generellt till konsumenter och andra intresserade via t.ex. nyhetsbrev och webbsidor.

¹ SIFO, 2011